

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมในชนบทภาคเหนือ ซึ่งเป็นผลมาจากการวิวัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคมไทยในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา โดยเกิดการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรมมากขึ้น สาเหตุหนึ่งเกิดจากข้อจำกัดทางปัจจัยการผลิตด้านการเกษตร ที่ดินเริ่มไม่เพียงพอต่อการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร การขาดแคลนแหล่งน้ำไม่สามารถใช้ประโยชน์จากที่ดินได้อย่างเต็มที่ เป็นต้น เป็นผลทำให้แรงงานในชนบทเริ่มเข้าสู่แรงงานในภาคนอกเกษตรมากขึ้น โดยเฉพาะแรงงานสตรีในชนบท บทบาทของสตรีในการหารายได้ให้แก่ครอบครัวจึงมีมากขึ้น สิ่งเหล่านี้ทำให้โครงสร้างทางด้านอาชีพและรายได้ โครงสร้างทางด้านตลาดแรงงานในชนบทเริ่มเปลี่ยนไป

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์ต้องการทราบถึงผลกระทบจากรายได้สตรีนอกภาคเกษตรดังกล่าว ต่อโอกาสทางการศึกษาของสตรีในรุ่นต่อไป โดยพิจารณาโอกาสทางการศึกษาของสตรีในระดับมัธยมต้น เพราะเป็นการศึกษาในระดับเกินภาคบังคับ และถือว่าเป็นการลงทุนทางการศึกษาของผู้ปกครองให้กับสมาชิกในครัวเรือน โดยได้ตั้งสมมติฐานว่า การตัดสินใจในลงทุนทางการศึกษาสำหรับบุตรในครัวเรือนนั้น ครัวเรือนจะให้โอกาสทางการศึกษาสำหรับเด็กหญิงน้อยกว่าชาย โดยโอกาสทางการศึกษาของเด็กหญิงจะขึ้นกับปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจของหมู่บ้าน และครอบครัวด้านการคาดคะเนรายได้ในอนาคต และ ปัจจัยทางด้านลักษณะส่วนตัวของเด็ก

ผลจากการศึกษา พบว่า โอกาสทางการศึกษาของเด็กหญิงและเด็กชายในครัวเรือนในพื้นที่ศึกษาไม่แตกต่างกัน โดยจากอัตราการเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จะใกล้เคียงกัน

โอกาสการจ้างงาน รายได้จากอาชีพนอกเกษตรของสตรีในแต่ละหมู่บ้านจะมีผลต่อโอกาสทางการศึกษาของเด็กหญิงในครัวเรือน เด็กหญิงที่อยู่ในหมู่บ้านที่มีความต้องการแรงงานมากจะเข้าสู่แรงงานเร็วกว่าชาย ผู้ปกครองมักจะเข้าใจว่าในระดับการศึกษาเพียงภาคบังคับ รายได้ของชายจะมากกว่าหญิง เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นงานที่ใช้กำลังแรงงาน และหารายได้ใกล้เคียงกันในระดับการศึกษาที่สูงขึ้น

สำหรับโอกาสทางการศึกษาของบุตรหญิงในครัวเรือน ผลจากการศึกษาโดยอาศัยแบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์ พบว่า มีปัจจัยหลายประการที่มีผลต่อโอกาสทางการศึกษาของบุตรหญิงในครัวเรือน เช่น เด็กหญิงที่อยู่ในครัวเรือนที่มีสภาพทางเศรษฐกิจดีกว่าก็จะมีโอกาสทางการศึกษาเพิ่มขึ้น ด้านการคาดหวังรายได้ขึ้นถ้าผู้ปกครองเห็นว่าบุตรหญิงที่จบการศึกษาในระดับสูงกว่าภาคบังคับ สามารถมีรายได้มากกว่าผู้ชายที่มีการศึกษาในระดับเดียวกัน โอกาสทางการศึกษาของบุตรหญิงก็จะเพิ่มขึ้น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เด็กที่มีผลการเรียนดีจะมีโอกาสทางการศึกษาเพิ่มขึ้น และโครงสร้างทางเศรษฐกิจของหมู่บ้านที่เด็กหญิงอาศัยอยู่ จะมีส่วนกำหนดโอกาสทางการศึกษาของเด็กหญิง ตามลักษณะโครงสร้างของหมู่บ้าน 4 ลักษณะหมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านเกษตรก้าวหน้า หมู่บ้านที่ผู้หญิงมีรายได้จากอุตสาหกรรมบันเทิงและบริการ หมู่บ้านที่ผู้หญิงมีรายได้จากการจ้างงานในภาคอุตสาหกรรมและหัตถกรรม และหมู่บ้านเกษตรน้ำฝน (หมู่บ้านล้าหลัง) โดยมีค่าประมาณการจากสมการโลจิต (Logit Model) ดังนี้ คือ .75 .53 .32 และ.22 ตามลำดับ

กรณีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปเป็นอุตสาหกรรมมากขึ้นนั้น ได้ส่งผลให้เกิดโอกาสทางการศึกษาของสตรีที่แตกต่างกัน บางลักษณะหมู่บ้านจะส่งผลในทางบวก เช่น หมู่บ้านเกษตรก้าวหน้า ซึ่งได้พัฒนาการผลิตเข้าสู่เกษตรแผนใหม่ มีระบบชลประทานที่ดี มีการใช้เครื่องจักรในการทำงาน แรงงานส่วนเกินจากภาคเกษตร โดยส่วนใหญ่จะเข้าไปอยู่ในแรงงานที่มีคุณภาพมีการศึกษา สำหรับหมู่บ้านที่น่าจะลดโอกาสทางการศึกษาของสตรี ได้แก่ หมู่บ้านที่มีการจ้างแรงงานในภาคอุตสาหกรรมและหัตถกรรม เด็กหญิงที่เรียนจบการศึกษภาคบังคับจะสามารถเป็นแรงงานในโรงงานได้ โดยเฉพาะหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ใกล้กับนิคมอุตสาหกรรม เด็กผู้หญิงจะมีอัตราการศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาต่ำมาก เพราะแรงงานหญิงเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งก็ตรงกับความต้องการของผู้ปกครองที่โดยส่วนใหญ่ต้องการให้บุตรหลานในครัวเรือนมีงานทำโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการลงทุนทางการศึกษา สำหรับหมู่บ้านที่หญิงมีอาชีพขายบริการทางเพศยังต่างกัน ซึ่งเด็กหญิงน่าจะมีความเสี่ยงทางการศึกษาน้อยกว่าหมู่บ้านอื่น ๆ เนื่องจากอาชีพหญิงบริการทางเพศมักจะได้รับผลตอบแทนสูง โดยที่ไม่จำเป็นต้องมีการศึกษานั้น ผลจากการ

ศึกษากลับปรากฏว่ามีอัตราการการศึกษาต่อสูงเป็นที่สองรองจากหมู่บ้านก้าวหน้า อาจจะมีเหตุผลส่วนหนึ่งจากการที่มีหญิงที่มีอาชีพดังกล่าวนี้ มีช่วงเวลาการทำงานและมีรายได้สูงไม่นานนัก หรือส่วนหนึ่งมีรายได้สามารถทำให้ครอบครัวมีสถานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น ทำให้สมาชิกในครัวเรือนมีโอกาสทางการศึกษาเพิ่มขึ้น หรือบางครั้งอาชีพหญิงบริการอาจจะต้องใช้ความรู้เพิ่มขึ้นเนื่องจากมีตลาดต่างประเทศ เช่น ประเทศญี่ปุ่น เยอรมัน เป็นต้น

ส่วนหมู่บ้านเกษตรน้ำฝนนั้น จะเป็นลักษณะหมู่บ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคมน้อยกว่าหมู่บ้านในลักษณะอื่น ๆ แรงงานในหมู่บ้านยังคงเป็นแรงงานในภาคเกษตรกรรมและเป็นเกษตรกรรมแบบยังชีพมากกว่าที่จะขายผลผลิต โอกาสทางการศึกษาของสตรีในหมู่บ้านนี้จึงน้อยกว่าหมู่บ้านอื่น ๆ ตามที่กล่าวมาแล้ว

โดยสรุปแล้วจะเห็นได้ว่าสตรีในชนบทภาคเหนือ มีโอกาสทางการศึกษาไม่แตกต่างระหว่างเพศหญิงกับเพศชาย แต่จะแตกต่างกันระหว่างลักษณะหมู่บ้าน โดยมีสาเหตุจากปัจจัยหลายประการตามที่กล่าวมาแล้ว ทั้ง ๆ ที่ผ่านมารัฐบาลได้พยายามจัดทำโครงการต่าง ๆ เช่น การดำเนินงานขยายโอกาสทางการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาสำหรับเด็กในชนบท การปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชนบทมากขึ้น ตลอดจนการจัดบริการทางการศึกษาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ทักษะให้กับกลุ่มคนที่ไม่มีโอกาสเข้าศึกษาในระบบ เป็นต้น

และจากการศึกษาแผนงานหลักและแผนงานย่อยเพื่อพัฒนาสตรีในช่วงแผนพัฒนา ๔ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) พบว่าการพัฒนาทางการศึกษานั้นได้เน้นการลดอัตราการไม่รู้หนังสือของสตรี และการส่งเสริมให้ประชากรสตรีได้รับความรู้ขั้นพื้นฐาน 9 ปีหรือมัธยมศึกษาตอนต้นอย่างกว้างขวางให้ครอบคลุมถึงร้อยละ 75 ภายในปีสุดท้ายของแผน ๔ จากเมื่อสิ้นแผน ๔ 6 ร้อยละ 46.2 และปรับปรุงหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนในทุกๆระดับ ให้เหมาะสมกับการพัฒนาศักยภาพของสตรี

อย่างไรก็ตาม การที่จะเพิ่มโอกาสทางการศึกษาของสตรีให้สูงเท่าเทียมกันในทุกพื้นที่โดยภาครัฐ ย่อมจะเป็นไปไม่ได้ภายใต้ทรัพยากรที่จำกัดของรัฐบาลที่มีอยู่ แต่จะทำอย่างไรเพื่อ

ที่จะให้ประชากร โดยเฉพาะสตรีสามารถพึ่งตนเอง และปรับตัวเพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีภายในสถานการณ์ทางเศรษฐกิจสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา น่าจะเป็นสิ่งที่แสดงถึงความสำเร็จในการพัฒนาสตรีได้ในระดับหนึ่ง

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาในครั้งนี้ ทำให้ทราบข้อมูลปัจจัยที่มีผลต่อโอกาสทางการศึกษาของสตรีในชนบท บางปัจจัยจะส่งผลในทางการเพิ่ม โอกาสทางการศึกษาให้กับสตรีในขณะที่บางปัจจัยจะลดโอกาสทางการศึกษาของสตรีในชนบท และจากการที่รัฐบาลได้มีแนวทางในการพัฒนาสตรีตามแผนพัฒนาสตรีนั้น ในการปฏิบัติงานตามแผน รัฐหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานทางด้านการศึกษาน่าจะคำนึงถึงสิ่งดังต่อไปนี้

1. เพื่อเป็นการช่วยเหลือสตรีในครัวเรือนที่มีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ให้มีโอกาสด้านการศึกษา ภาครัฐควรสนับสนุนทุนการศึกษาสำหรับสตรีมากขึ้น โดยเฉพาะหมู่บ้านที่มีผู้หญิงประกอบอาชีพด้านบริการทางเพศ หรือหมู่บ้านที่มีความต้องการแรงงานสตรีมาก ผู้ปกครองมักจะให้บุตรหญิงทำงานในโรงงานมากกว่าการเรียนหนังสือ

2. รัฐน่าจะจัดระบบการศึกษาที่เอื้อต่อการทำงานไปพร้อมกับการเรียนหนังสือ เช่น อาจจัดหลักสูตรให้เรียนเพียงครึ่งวัน หรือ จัดการศึกษาอกระบบสำหรับผู้หญิงให้มากขึ้น

3. ประชาสัมพันธ์ โดยสื่อต่าง ๆ เผยแพร่ให้ความรู้เกี่ยวกับทางเลือกในด้านการประกอบอาชีพของสตรีให้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากในปัจจุบันข่าวสารด้านการประกอบอาชีพยังอาศัยสื่อบุคคลมากกว่าทางสื่ออื่น ๆ เพื่อทำให้สตรีในหมู่บ้านต่าง ๆ ได้รับทราบถึงอาชีพนอกภาคเกษตรสำหรับสตรีที่มีการศึกษาระดับเกินภาคบังคับในแต่ละระดับการศึกษาให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งจะทำให้ผู้ปกครองเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาและทางเลือกในการประกอบอาชีพของสตรีมากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

เนื่องจากการศึกษานี้ ได้เน้นศึกษาทางด้านโอกาสทางการศึกษาของสตรีในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นระดับการศึกษาที่รัฐได้เน้นที่จะพัฒนาสตรีในช่วงแผน ๗ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ดังนั้นการศึกษาครั้งต่อไป ควรจะศึกษาผลจากที่สตรีจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาแล้ว จะสามารถพัฒนาศักยภาพของสตรีให้สามารถพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชน ได้หรือไม่เพียงใด จึงจะทำให้ทราบว่าการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นนั้น เป็นระดับการศึกษาที่เหมาะสมในการพัฒนาสตรีหรือไม่ ซึ่งคำตอบเหล่านี้ น่าจะใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสตรีในระยะยาวต่อไป